

גיטין מ

משה שווערד

1. רי"ף מסכת גיטין דף כא עמוד א

א"ר זירא א"ר אסי א"ר חנינא אמר רבי עבד שנשא אשה בת חורין בפני [דף מ' ע"א] רבו יצא לחירות ולא עוד
אלא שכופין את רבו וכותב לו שטר שחרור ודוקא א בשרבו השיאו אשה

2. נחלת משה

דף מ' ע"א. ילא לחירות וכו'. כרי"ף גורס ולא עוד אלא
שכופין את רבו וכותב לו שטר שחרור וכתב
כרי"ף דאין אמרין דודאי כבר שחררו אלא כדי שבאדון
לא יוליא לעז שלא שחררו כופין אותו שיתן גט שחרור.

3. דבר יעקב מסכת גיטין דף מ עמוד א

לכאורה קשה למה צריך שטר שחרור, הרי מזה שרבו משיא לו אשה יש ראייה שכבר משוחרר מקודם. מבאר
הרא"ש שצריך שטר שחרור מדרבנן, שלא יאמר האדון עבדי אתה. הרא"ש מסיים והרמ"ה לא פירש כן.
הטור [יו"ד סו"ס רסז] מביא שיטת הרמ"ה [הובא בקרבן נתנאל], שסובר שאמנם יש אומדנא [ראיה] מזה
שמשאו אשה שכבר שיחררו, אבל ראייה זו אינה עדים, וליכא עדים שהוא משוחרר, [ושחרור עבד כתב הראב"ד
שעל הרי"ף (מ ב) שהיו דבר שבערוה שבעינן שני עדים], ולכן הוא ספק משוחרר, ומותר בבת חורין רק אחרי
שהאדון יתן לו שטר שחרור, ואם יקדש לפני שיקבל שטר שחרור, הוי ספק מקודשת.
הש"ך [רסז - צב] כתב נ"מ בין הרא"ש לרמ"ה באדון שנשא שפחתו, לפי הרמ"ה צריכה שטר שחרור מספק,
אבל לפי הרא"ש א"צ שטר שחרור, דאין חשש שיאמר לה שפחתי את אחרי שנשאה לאשה. וגם בדין עבד שרבו
הניח לו תפילין, כתבו הרמב"ם [עבדים ח - יז] והשו"ע [רסז - ע] שצריך שטר שחרור, וגם בזה יהיה מחלוקת
הרא"ש והרמ"ה, לפי הרא"ש צריך שטר מדרבנן ולפי הרמ"ה צריך מספק.

4. דבר יעקב מסכת גיטין דף מ עמוד א

ג] ומי איכא מידי דלעבדיה לא מעבד ליה איסורא ואיהו עבד איסורא - היעב"ץ מקשה דנימא דלאחרים לא עביד
איסורא דאין אדם חוטא ולא לו [כמש"כ הרמב"ם הל' מעשר יב - יז], אבל לתועלת עצמו אדם חוטא. ומתרג'
כיון שיכול לשחרר אותה ולישאנה בהיתר, גם לעצמו אינו חוטא.

5. דבר יעקב מסכת גיטין דף מ עמוד א

ד] ומי איכא מידי דלעבדיה לא מעבד ליה איסורא ואיהו עבד איסורא - בפשטות משמע שיש איסור לקדש שפחה
אף על פי שלא בא עליה. המנ"ח [מצוה רסו - יד] מביא הבית מאיר [סימן טו - א] שכתב שנראה מהגמ' כאן
שאסור לקדש חייבי לאוין. והנה רש"י [ד"ה ואיהו] כתב שהאדון עובר עבירה שנושא את שפחתו, ומשמע שאין
איסור בקידושין.

והתוס' [יבמות י. ד"ה לר' יהודה] מסתפקים האם יש איסור מדרבנן לקדש חייבי לאוין. מיהו י"ל דכל הספק של התוס' בחייבי לאוין שתופס בהם קדושין, אבל מקדש
שפחה שלא תופס קדושין, לא עשה כלום וליכא איסור מדרבנן [וכ"כ בטל תורה]. ובאילת השחר מבאר אף על פי שאין איסור בקדושין, מ"מ מסתמא ישאנה אח"כ
ויעבור איסור, ולא מסתבר שדעתו לשחררה לפני הנישואין, וכע"ז כתב הבית אהרן.

6. נחלת משה

ה"נ כשרבו השיאו אשה וכו'. לכאורה קשה מאי קס"ד וכו'
את עבדו לא יכשיל צאיסור וכו' יעשה איסור וי"ל
דקס"ד דאם כוא קידש לעצמו אפשר לומר דלעולם כוא

לא שחררה וגם אינו רוצה לשחררה וכל דמוקדשה לפי שינו
תוקפו חזל לעבדו למע יכשילו באיסור כל אין אדם חוטא
לא לו חלא ודאי שיחררה.

7. נחלת משה

ואיהו עבד איסורא וכו'. בקשה הגרש ירחים אחי איסור
יש לקדש שפחה כל רק כצוה איסור ולא בקידושין
ונשאר בל"ט, ולענין נראה להוכיח מכאן דיש איסור מדרבנן
לקדש איסורי צואה.

8. תוספות על יבמות דף מז/ב

שם גר ועבד טובלים. בכלי שמעתין משמע דעבד בעי טבילה כשמשחרר ולא סגי ליה בטבילה קמייתא
וקשה דבהשולח (גיטין דף מ.) אמרינן הכותב שטר אירוסין לשפחתו ואמר לה צאי בו והתקדשי בו משמע
דמקודשת אע"ג דלא טבילה וי"ל דאיירי כגון שטבילה מקודם לשם שחרור שהטבילה של שחרור קודמת
לגט כדמשמע לקמן דקתני ומטבילה לשם שחרור ומשחררה ומותר בה מיד:

9. דבר יעקב מסכת גיטין דף מ עמוד א

הגר"ח [איסור"ב יג - יב] מביא הנ"י [יבמות מז ב] שכתב מה שעבד משוחרר צריך לטבול הוי מדרבנן,
ומה"ת הוא ישראל גמור ללא טבילה, וכתב הגר"ח שלפי הנ"י מתורץ קושית תוס', דתופס בה קדושין
כיון שמה"ת אינה צריכה טבילה כלל.

הגר"ח מדייק מלשון הרמב"ם שכתב שצריך לטבול לשם גמר גירות, שהטבילה היא מדאורייתא, וגם מבואר
ברמב"ם שבענין דוקט טבילה אחר השחרור, ולפי הרמב"ם כיון שהטבילה היא לשם גמר גירות, מוכרח להיות
אחרי השחרור. ומקשה הגר"ח שלפי הרמב"ם הדרה קושית תוס'.

ובתחילה כתב הגר"ח שמייירי באומר לה צאי והתקדשי בו אחרי הטבילה, אלא שזה דוחק. ולכן מתרץ הגר"ח
דעבד שהשתחרר צריך טבילה כדי לקבל על עצמו אותם דינים שלא חלו עליו בעודו עבד משום שעדיין
לא היה ישראל, אבל מה שאין תופס בעבד ושפחה כנענים קידושין, זה דין מיוחד משום שעבד לית ליה
חיים [כמבואר בקידו' סח.], וגרע מגוי שאית ליה חיים כמבואר בקידו' יז ב), וברגע שהוא משתחרר ואינו
עבד, מיד יש לו חיים, אף אם לא גמר הגירות, שהרי גם לגוי יש חיים, וממילא הקדושין תופסים ללא
טבילה.

... רע"א מתרץ דהכא שהשטר שחרור ושטר קדושין הם ביחד, מיקרי לשמה אם מצוה לכתוב תרווהו, כיון
שעתידים לבוא ביחד.

הקה"י מתרץ שדוקא אשה שלא מקודשת אינה בת גירושין, אבל שפחתו שיכול לשחררה ולקדשה נקראת בת
קדושין. [ע"ש שמדמה לכותב גט לאשתו שוטה].

10. נחלת משה

כשרבו הניח לו תפילין וכו', דאם ראה שכינת תפילין
ולא מיחכ צידו אפשר לומר דלא רמי אדעתיה.

11. תוספות מסכת גיטין דף מ עמוד א ד"ה כשרבו הניח

כשרבו הניח לו תפילין - ולא משום דלא מיעביד ליה איסורא דמברך עליהן ואיכא ברכה לבטלה דהא סוכה
לולב ושופר וכמה מצות עשה שהנשים מברכות אלא משום דאין עבדים רגילים בתפילין ואי לאו
דשחרריה לא הוה מנח ליה.

12. ספר אור החמה

חלק מהעם חזל בעצדים דמקרי עם הדומה לחמור שאינם מתייחסים אחר עם ישראל וכדאיתא לעיל כ"ג דעצדים לאו בכלל ישראל הם. וא"כ לא שייך קדשנו ולונו, ואפשר דהמוס' פשיט להו דכיון דצמאות שגס העצדים מחויבים בהם פשוט דמצרכים וא"כ הרי דלגבי ענין מלות נחשבים כישראל. ללא חליא ענין המלות בשם ישראל אלא צמה שהם בני צרית וכדאיתא התם דמקרו בני צרית.

שם תוד"ה כשרבו. וכמה מלות עשה שהנשים מצרכות, ולכאורה הרי שיש מקום לחלק בין אשה דהיא ג"כ מעם ישראל כאנשים ולכך שייך שתצרך קדשנו ולונו כיון שהעם נלווה והיא

13. ספר ברכת אברהם

והרמב"ם (נתיב פ"ג ה"ט) כתב נשים ועצדים שרלו להחטוף נתיבית מחטופים בלא צרכה, וכן שאר מלות עשה שהנשים פטורות מהן, אם רלו לעשות אותן בלא צרכה אין ממסין בידן. עכ"ל. והראב"ד שם והגה"מ כתבו שיטת ר"ת דאפשר לצרף. וכן נחלקו המחבר והרמ"א (או"ח י"ז ס"ב, הקפ"ט ס"ו). והבנת פלוגתתם בפשטות נראה אם הצרכה על הצווי או על הקיום של המצוה, דאם נימא על הצווי ל"ש לצרף אלא מי שמוטל עליו ומצוה, אצל אם על הקיום, כיון דגם מי שאינו מצוה ועושה הרי יש לו קיום מצוה ושכר מצוה, ורק גדול המצוה ועושה ממי שאינו מצוה ועושה, אצל שפיר מתקיים המצוה, ע' משנ"ת לעיל (ו' ע"ב) בענין פטור מדבר ועושה, לכן ס"ל לר"ת דשפיר שייך לצרף.

בענין נשים מברכות על מ"ע שהזמן גרמא

א) תד"ה כשרבו הניח לו תפילין, ולא משום דלא מיעביד ליה איסורא דמצרך עליהן ואיכא צרכה לצטלה, דהא סוכה לולב ושופר וכמה מ"ע שהנשים מצרכות וכו'. עכ"ל. וכ"כ בקידושין (ל"א ע"א) תד"ה דלא וכו' מכאן מדקדק ר"ת דנשים מצרכות על מ"ע שהזמן ג"א ע"ג דפטורות לגמרי דאפילו מדרבנן לא מחייבו, מ"מ יכולות הן לצרף ואין כאן משום לא תשא את שמו לשוא משום מצרכות צרכה שא"ל וכו'. וע' בעירובין (נ"ו ע"ב) תד"ה בע"א שדמו הראי, וכמו ד"ל דנשים שפטורות לגמרי אין מצרכות, וסומא שייך מדרבנן. ע"ש.

14. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת גיטין דף מ עמוד א

מלמד עבדו תורה

כשרבו הניח לו תפילין. וכתבו הראשונים (ערא"ש) דה"נ כשרבו קראו לעלות לתורה. והנה הרמב"ם (עבדים פ"ח הי"ח) כתב "אסור ללמד את עבדו תורה ואם למדו לא יצא לחירות". ובמהות האיסור יש לדון אם זהו מחמת שהעבד כגוי שאסור ללמוד תורה, או דהוי כאשה שאסור ללמדה. והקשו הפר"ח (ב"מים חיים") והלח"מ והלא דברים ק"ו ומה תפילין שאין איסור להניח תפילין לעבד (וגם אשה מותרת, אלא בכדי שלא תזלזל בהם מוחין בידה כמבואר באו"ח סי' ל"ה ס"ג). מ"מ כשרבו הניח לו תפילין יצא לחירות. א"כ כשלמדו רבו תורה כ"ש שצריך שיהיה יצא לחירות, שאל"כ לא הי' עושה עמו אסורא.

וצ"ל דלא האיסור גורם, אלא דעת בנ"א איך נראה להם. וכשמניח תפילין נראה יותר מעשה בן חורין, מאשר כשלומד עמו תורה ולכן אף על פי שיש בזה איסור לא מוכח ששחררו. (ודאמרי' לעיל לגבי השיאו בן חורין מי איכא מידי "דלעבדי לא מעביד איסורא" וכו'. דמשמע דמשום האיסורא מוכח ששחררו. צ"ל דוקא התם שהוא איסור גדול, מוכח ששחררו).

15. דבר יעקב מסכת גיטין דף מ עמוד א

יב) מאי טעמא מצוה לקיים דברי המת - התוס' בכתוב' [פו. ד"ה פריעת] כתבו שזה מצוה מדרבנן, והביאו ראיה מהא דאמר הכא כופין את היורשים, שכופין על מצוה מדרבנן, והקשו מכאן על רש"י בכתוב' שכתב שאין כופין על מצוה דרבנן.

הרמב"ן [לעיל יג א] מבאר שאין כופין על מצוה לקיים דברי המת, והכא שאני שכיון שאמר יעשה לה קורת רוח נעשה כמפקיר שפחתו, ויצאה לחירות וצריכה גט שחרור. ואי לא משום מצוה לקיים דברי המת היו אומרים

שאינו אלא כמשטה בה, אבל כיון שציוה לבניו ומצוה לקיים דבריו, נעשה כמפקירה ויצאה לחירות וכופין היורשים לתת שטר שחרור.

16. תוספות על גיטין דף לח/א

כל המשחרר עבדו עובר בעשה. והא דאמר לקמן (דף מ.) במי שאמר בשעת מיתתו פלונית שפחתי אל ישתעבדו בה ומסקינן דאי אמר לשון שחרור כופין את היורשין לכתוב לה גט שיחרור וכן בירושלמי אמרי' בהדיא דאי אמר שחררו משחררין התם כיון דאין היורשין רשאים להשתעבד בה משום מצוה לקיים דברי המת לא קרינן בה לעולם בהם תעבדו ומשום נתינת גט לחודיה ליכא איסור עשה וחציו בן חורין (לקמן מא:) דכופין את רבו התם משום דאיכא מצוה רבה דלשבת יצרה כדדרשינן הכא משום מצוה דרבים:

17. ספר נחלת משה

אמר רמימר כמפקיר עבדו אותו עבד חין לו תקנה וכו'.
הקשה הפני' אטו מי פליג רמימר אהא דקאמר ריב"ז לעיל לט: משמיה דרבי דהאומר נתיאשתי מפלוני עבדו אותו העבד חין לו תקנה. אלא בשטר ומשמע דשטר יש לו תקנה ולא אשכחן מאן דפליג עליה דרבי זכא ואדרבה משמע לעיל דהלכה פסוקה היא דעבי למידק מנייה אי הלכה כזכא שאלו או כרצן ותימן דאמימר סובר דדוקא גבי יאוש אומר רבי דיכול לשחררו בשטר משום דמדאורייתא לא מהני יאוש בעבד ורק מדרבנן קונה הייאוש (ע"ש מה שכתב וכוונת דבריו דלמ"ד צ"ק סו. וסת: דיאוש קונה במטלטלין מן החורה לא מהני יאוש בעבדים משום דקו"ל דמילי דאורייתא עבדא כמקרקע דמי כמו שכתבו החוס' צ"ק יב. ד"ה אגא וכו' וכיון דבקרקע לא מהני יאוש לפי רוב הראשונים (כמו שכתבו רש"י ותוס' צסוכה ל: ורק החוס' צ"צ מד. ד"ה דוקא וכו' סוצרין דמהני יאוש בקרקע) א"כ ה"כ דלא מהני בעבדים ורק למ"ד צ"ק סו.

דיאוש קונה במטלטלין מדרבנן או קונה יאוש בעבדים דקו"ל דמילי דרבנן עבדא כמטלטלי דמי אס כן נמא' דמדאורייתא ודאי דלא מהני יאוש בעבדים ורק מדרבנן הוא דמהני) וכיון דמדאורייתא יש לו זכיה בגופו ובממונו מש"כ יכול לשחררו ואע"פ שמדרבנן קונה היאוש מ"מ הס' אמרו והס' אמרו שלא יפקע הממון עד לאחר שיסחררו משא"כ במפקיר עבדו דמהני מדאורייתא לענין ממון שפיר קאמר רמימר דאין לו תקנה ע"ש, וזכ"ה מה שבי דאין יאוש מועיל בעבד מן החורה לקנה דכלא החוס' צ"צ מד. ד"ה דוקא וכו' הוכיחו דיאוש מהני בקרקע מהא דחזין דמהני יאוש בעבד אע"ג דאיתקש לקרקע וכן הוכיח שם הרא"ש וא"כ משמע שפרש דהחוס' וברא"ש ס"ל דיאוש מהני בעבדים

18. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת גיטין דף מ עמוד א

אמימר כמפקיר עבדו ובנתיאש ממנו

צריך וא"ל תקנה. ילה"ק דלעיל (ל"ט ב) אמר רבי נתיאשתי מפלוני עבדי אין לו תקנה אלא בשטר, הרי שיכול לשחררו. ותיקשי מדרבי, דעד דמותבינן הכא מר' יוחנן תיקשי טפי מרבי ולא מצי לשנויי. ותוס' הקשו מעבד שברח מבית האסורין.

[1] וי"ל דלא כל הדברים שווים בזה. וכדאשכחן לקמן (מ"ב ב) דמעוכב ג"ש ספק אם אוכל בתרומה. אכן יוצא בראשי אברים הדין שונה לגבי תרומה (כמ' בתוס' שם) אף על גב דגם זה הוא מעכ"ל ש. והיינו דלא כל הפקעת הממונות בעבדים שוין. וכך י"ל דשאני יאוש מהפקר. וכדאשכחן שכתבו האחרונים דיאוש לא יצא מרשותו עד דאית לרשות זוכה, הרי שהציאת ממון ביאוש פחותה מבהפקר. אף על גב שנת"ל ל"ט: דיאוש בעבדים הוא כהפקר. זהו לענין שבעבד גם ביאוש יצא כבר מרשותו. אכן מ"מ חלוקים הם בפעולתם. והציאת ממון ביאוש פחותה מבהפקר. וא"כ כל דברי אמימר גופיה לא קני ליה וכו' זהו בהפקר שיצא ממנו לגמרי, משא"כ ביאוש שלא יצא לגמרי אולי מודה אמימר שיכול לשחרר.

19. שערים מצויינים בהלכה

להקנות ולכתוב השטר בשם אחיו להפקיע
שעבוד כתובתה עליו, ופסק שתגבה כתובתה
מהם אחרי שכיוון להערים להפקיע תקנת
חכמים כן. וכן בשו"ת הרשב"א (ח"ב סי' שס)
מביא הראיה מכאן, וכתב דראוי לציבור לגדור
בפני בעלי פרצים כדי שלא ילמדו לעשות כן,
ורשאיין דהפקר ב"ד הפקר. וכ"כ בחוט
המשולש (טור הראשון סי' כט) דהגם שהדין
נותן שיתקיים המעשה, אלא שרז"ל הפרו עצת
המערימים על תמימי דרך ההולכים לפי תומם.
ועי' בביאור הגר"א (שם ס"ק כד) ובשו"ת
מבי"ט (ח"א סי' ב).

כאשר עשה כן יעשה לו כו'. כתב הטור
(חו"מ סי' צט) בשם שו"ת הרא"ש
(כלל עח-ג) ומובא ברמ"א (שם ס"ח) דכל מי
שבא להפקיע תקנת חכמים בערמה ובתחבולה,
וכש"כ לגזול של חבירו, חייבים חכמי הדור
לבטל כוונתו, אע"פ שאין כאן רק אומדנות
המוכיחות היטב, והרא"ש הביא ראיה מגמ'
כאן, ומהרבה מקומות בש"ס דאמרי' כן, וכן
איתא ביבמות (ק). הוא עשה שלא כהוגן אף
אנו עושין לו שלא כהוגן. ועוד כתב בשם רבו
מהר"ם מרוטנבורג, באחד שקנה קרקע רצוה

20. תוספות מסכת גיטין דף מ' עמוד ב' ד"ה וכתב ליה

וכתב ליה גיטא דחירותא על שמיה - לא נהירא לרבינו שמואל [1] פי' הקונטרס דמפרש על שמיה דקטן
שאיין מעשה קטן כלום להתירו בבת חורין כמו קטן שקנה יבמתו מן התורה דאינו נותן גט עד שייגדיל ואף על
גב דפעוטות כבר שית כבר שבע ממכרן ממכר במטלטלים (לקמן נט.) היינו בממון דוקא דהפקר ב"ד היה
הפקר [2] אלא נראה לו לפרש דכתב ליה גיטא על שמיה דאפוטרופוס ואף על גב דבעלמא איין
האפוטרופסין רשאיין להוציאן לחירות הכא כיון דעשה שלא כהוגן להקנותו לבנו קטן הפקירוהו ב"ד
ונתנוהו לאפוטרופוס לשחררו כדאמרינן דאפוטרופסין תורמין ומעשרין לאכול ואף על גב דדרשינן (לקמן דף
נב.) אתם ולא אפוטרופסי' אלא הפקר ב"ד הפקר והפקירו ב"ד התבואה של תינוק ונתנוהו לאפוטרופ' שיוכל
לתרום ואינו אוכל טבלים ובלא קרקושי' זוזי לא רצו בית דין להפקירו ליתן לאפוטרופא לשחררו דאינו נכון
לעבור על דעתו של תינוק [3] ור"ת מפרש דהכא לאו קנסא הוא מדלא קאמר הוא עשה שלא כהוגן לפיכך
נעשה לו שלא כהוגן כדקאמר ביבמות בפ' ב"ש (דף קי.) אבל כאשר עשה כן יעשה לו הוי דינא כדאשכחן
בס"פ השואל (ב"מ דף קא:) ובדין יכול האפוטרופוס לשחררו דרך מכירה כדאמרינן (ב) ומוכרין אותן
לאחרים ולרבי נותן דמי עצמו ויוצא ואפילו בלא קרקושי' זוזי אלא משום דמיחזי כחוכא ואיטלולא שהתינוק
עומד וצווח שלא למכור לפי שאביו מלמדו לצווח ואיכא לזות שפתים אבל כי מקרקש ליה זוזי לא יחוש
לדברי אביו וגיטא דחירותא נמי לא הוה צריך דכסף גומר בלא שטר דדוקא ביוצא בראשי אברים איכא
דמצריך שטר משום דכתיב ישלחנו כדאמרינן בפ"ק דקידושין (דף כד:) אלא לפי שנעשה על כרחו של אב צריך
מדרבנן לגיטא דחירותא שלא יאמר לו עבדי אתה.

21. נחלת משה

תוד"ה וכתב וכו' שאין מעשה קטן כלום להתירו צצת
חורין וכו'. כתוס' רי"ד תירץ את רש"י דמן התורה
לא זכר הקטן כלל (וכן משמע מרש"י בסוכה מז: ד"ה
מקני קני וכו' דמן התורה אין לקטן זכר כלל אפי' היכא
דעת אחרת מקנה אותו) ומן התורה שייך העבד לאצין
זכ ודאי שכופין את האב לשחררו ורק כיון דמדרבנן זכר
הקטן צעזד לריכין ג"כ גט שחרור מהקטן להפקיע את
הקטן דרבנן שיש לו צו.

22. שו"ת הרא"ש כלל עז סימן ג

ומצינו בדברי חכמים שבטלו עצת המערימים ... וכיוצא בנדון זה אמרינן בגיטין פ' השולח, ההוא עבדא דבי תרי קם חד מיניה ושחרריה לפלגא ידידיה אמר אידך השתא שמעו רבנן ומפסדי ליה מינאי אזל אקנייה לבנו קטן, שלחה רב יוסף בריה דרבא קמיה דרב פפא שלח ליה כאשר עשה כן יעשה לו גמולו ישוב בראשו. וכן ביבמות פרק ב"ש הוא עשה שלא כהוגן אף אנו עושין לו שלא כהוגן וכהנה רבות בתלמוד:

23. דבר יעקב מסכת גיטין דף מ עמוד ב

ח] בא"ד - ור"ת מפרש דהכא לאו קנסא הוא וכו' ובדין יכול האפטרופוס לשחררו דרך מכירה וכו' - משמע שדוקא דרך מכירה יכול האפוס' לשחרר עבור הקטן, אבל לשחרר בשטר אינו יכול. וכן מבואר מדברי הרשב"ם שפירש שב"ד הקנו לאפוס' את העבד, ולכן האפוס' יכול לשחרר בשטר כיון שהיו עבד שלו, אבל לשחרר בתור אפוס' עבור הקטן אינו יכול, שאינו אפוס' לשחרר אלא למכור. החזו"א [אה"ע סימן מט - יא] מבאר שאם האפוס' מקבל כסף והיו זכות לקטן לשחרר, הוא משחרר בשליחותו של הקטן, ויכול לכתוב שטר שחרור בשליחותו.

בספר בד קודש [ח"א סימן ל] מביא מהרמב"ן [לח א] שכתב ששטר שחרור ילפינן מגט, שניתנה רשות רק לבעלים לשחרר בשטר, דבעינן מעשה שחרור של בעלים, ומש"ה האפוס' [שאינו בעלים] אינו יכול לשחרר בשטר.

24. רש"י מסכת גיטין דף מ עמוד ב ד"ה אמר רבי

אמר רבי יוחנן וכולן בשטר - האי האומר דקתני כותב הוא שכתב לו אחד מן הלשונות הללו ומסר לו אבל באמירה בעלמא לא הוי בן חורין ולא פקע ממוניה מיניה ומצי למיהדר ביה אם לא קנו מידו על ידי חליפין דהוי כקונה עצמו מידו בכסף כדאמרינן לעיל גבי ההוא דשקיל כומתיה שדא בה אי נמי שכיב מרע משום דדבריו ככתובים וכמסורים דמי וכולן בשטר נמי דשדה הכי מפרשינן דאילו בדיבורא לא מיקניא ארעא ואני שמעתי וכולן בשטר צריך לכתוב גט שחרור וכן גבי שדה צריך לכתוב לו שטר מתנה והאומר דקתני אמירה בעלמא היא ויש להקשות בשלמא גבי עבד איכא למימר בלשון חירות פקע כספיה וקנה העבד עצמו בן חורין אבל גבי שדה מי איכא למימר הכי והיכי נימא קנה נהי דגבי נתתי ונתתיה נימא הרי הודה שכבר נתן על ידי שטר או בקנין מתנה גמורה אבל אתננה היכי נימא דקנה.

25. דבר יעקב מסכת גיטין דף מ עמוד ב

יג] בא"ד - ואני שמעתי וכולן בשטר צריך לכתוב גט שחרור וכן גבי שדה צריך לכתוב שטר מתנה והאומר דקתני אמירה בעלמא - לפי הפירוש הזה מבואר מהמשך דברי רש"י שהאמירה לגבי עבד הוי הפקר לשחרר הקנין ממון, וצריך שטר להתיר הקנין איסור. ולגבי שדה האמירה היא הודאת בעל דין שנתן השדה, וכתבת השטר הוי בתור שטר ראיה. וזה חידוש שמחייבים הנותן לכתוב שטר ראיה על שדה. ועיין תוס' [ב"ב עז. ד"ה חזור] שאין הנותן חייב לכתוב שטר כיון שמפסיד שע"י השטר יצא קול שנתן או מכר ולא ירצו להלוות לו.

26. תוספות מסכת גיטין דף מ עמוד ב ד"ה חיישינן שמא

חיישינן שמא זיכה לו ע"י אחר - האי חיישי' הוי ודאי כמו חיישינן שמא במי מילין כתבו (לעיל דף יט:).

27. תוספות מסכת גיטין דף מ עמוד ב ד"ה הודאת בעל

הודאת בעל דין כו' - בנותן לא אמרינן הכי דפעמים סבר שמקבל מידו וזכה בה והוא לא קבל והא דבעי מי אוכל פירות פ' בעלמא הוא כדמסיק ולא פליגי.

28. חדושי הרשב"א מסכת גיטין דף מ עמוד ב

האומר נתתי שדה פלוני לפלוני והוא אומר לא נתן לי חיישי' שמא זכה לו ע"י אחר כתבתי ונתתי לו והוא אומר לא כתב ולא נתן לי הודאת בעל דין, כלומר הודאת המקבל שאומר לא כתב ולא נתן לי כמאה עדים ויכול זה לחזור ולזכות בשדהו, ושאלו בתוס' מפני מה אין אנו אומרים לגבי נותן הודאת בעל דין ויפסיד הפירות כמו שאנו אומרים לגבי המקבל ששניהן בעלי דין ושניהם מודים, ויתרצו שהמקבל זכור יותר מן הנותן לפי שהנותן

קדמה לו מחשבה לתת אותה קודם שיתננה ופעמים שהוא סבור שנתן מפני שעלה בדעתו שיתן והוא לא נתן אבל המקבל אם קבל אין לו במה יטעה וישכח שלא קבל, ופירשו דהא דאיבעיא להו מי אוכל פירות הוי כשואל פירוש הברייתא כלומר כיון ששניהן אומרים שאינה שלהן שהלה אומר שנתן והלה אומר שלא קיבל מי אוכל פירות, ואסיקנא דבאבא שידוע האמת אם קבל אם לא מוכר אוכל פירות, ואיכא נוסחי דכתיב בהו מזכה, ולספרים נמי דגרסי מוכר לא דקדק בלשונו לפי שהדין אחד הוא בין במוכר בין בנותן, אבל בברא שאומר לא כתב ולא נתן לאבא משלשין את הפירות לפי שאינו יודע בברור אם קבל אבא אם לא ושמא עדים יש שקבל ולפיכך משלשין את הפירות ביד שלישי עד שיבא אליהו.

29. ריטב"א על גיטין דף מ/ב

גמ' מי שחררו אמר רב רבו ראשון. ואליבא דרב מתני' באפותיקי מפורש, והכי מוכח מדאמרין בסמוך דרשב"ג אומר אין העבד כותב אלא המשחרר כותב ואי באפותיקי סתם למה לי' למשחרר דלכתוב השתא הא כתיב וקאי דהא משתעבד ליה כלהו נכסי, אלא ש"מ דבאפותיקי מפורש עסקינן וכדפרישית:

30. תוספות מסכת גיטין דף מ עמוד ב ד"ה הקדש חמץ

הקדש חמץ ושחרורו כו' - פי' בקונטרס דוקא קדושת הגוף מפקיע מידי שעבוד אבל קדושת דמים לא כדמשמע בערכין (דף כג:) ובפ' אף על פי (כתובות דף נט:) נמי אמרין שאני קונמות דקדושת הגוף ניהו כדרכא כו' משמע דדוקא קדושת הגוף מפקיע מידי שעבוד וקשה לר"ת דאי חשיב ברשותו של לווה כל זמן שלא הגיע הזמן אפי' קדושת דמים נמי תפקיע מיד שעבוד ואי לא חשיבי ברשותו אפי' קדושת הגוף נמי לא דכי יקדיש את ביתו כתיב מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו ... והיינו כדפרישית דקדושת הגוף כיון דחיילא תו לא פקע אבל קדושת דמים לא אליהם כח הקדש מכת מקדיש כיון דיש לה פדיון וראויה לפקוע כדאשכחן בשדה מקנה כשהקדיש לוקח דחוזרת לבעלים ביובל והא דלא חשיב רבא מת כגון ההיא דאצטלא וע"ז כגון שעשה ביתו אפותיקי והשתחוה לו דמפקיעין מידי שיעבוד משום דהוה בכלל הקדש ...

31. ספר ברכת אברהם

(ג) ובישוב שיטת רש"י כתב בקלוה"ח (שס) דס"ל דנקדוה"ג ליכא חסרון דאינו נרשמו, כמש"כ הרי"ז"ש, והסברה כתבו עפ"י יקוד הגר"ח ז"ל דעיקר דין קדוה"ג הוא ענין התפסח קדושה, ולא ענין הקנאה, וזוה שפיר י"ל דלא ילפינן מהך דכי יקדיש את ביתו דמיירי בנקדושת דמים, לא מצעיא לפי סברת הגר"ח שפירש דגדר קדושת מזבח, גם צמה דהוה ממון גבוה אינו כמו קדושת צדק הצית, דכל הקנין עובר לרשות גבוה ונעשה ממון הקדש והצעלים מסולקים, אלא דדיניס דממון גבוה הם למנוע מהצעלים השתמשותו והעברתו לאחר, אבל אכתי דידיה הוא, דאיהו גם בעל הקרבן, ומעיקרא תורא דראובן והשחא תורא דראובן (צ"ק ע"ו ע"א), ע' ברכת שמואל צ"ק (ס' ל"ד), ואפי' אם נימא דחלות דין ממון גבוה גם בקדשי מזבח הוא דין צעלות דגבוה ממנו, מ"מ כיון דכל עיקר חלות ממון גבוה אינו צא אלא מכח התפסח הקדושה, אבל האדם המקדיש הוא מתפסח קדושה, ע' קובץ הערות (ס' נ"ב אות ח'), ולפ"ז מוכן דלזה אין לזכך שיהא נרשמו, דלא מצינו הך דרשה אלא גבי העברת צעלות.

ויסוד הכח להפקיע השיעבוד מחמת האיסור, דלפי משנ"ת לרש"י ור"ת אינו משום שאין כזר שום ענה לגבות, אלא דין דפקע שיעבוד ע"י האיסור, נראה דהסברה בזה, דכל הזכויות ודיני ממון תלויים בדיני איסור והיתר של התורה, דכל היכי דהתורה אסרה מה שראוי לזכות ע"י הזכות, שוב בטלה הזכות, דאין זכות אלא על מה שאין ע"י איסור בחורה. ויסוד לזה מה דמצינו בראשונים דאיסורי הנאה הם אינם שלו, דפקע הבעלות ע"י איסור, והיינו דמאחר דעיקר הבעלות שיש לו כל הזכויות, ובזה התורה אסרה כל שימוש, ממילא בטל הבעלות, וה"ה לגבי שיעבודים, דהיכי דנאסרה הגבייה בטלה זכות הגבייה ופקע השיעבוד. ואע"פ שצקדו"ד הא התורה לא אסרה אם יפדה, י"ל דפדיון מילתא אחרימא היא, דלעולם דין ההקדש שנאסר בהנאה, אלא דיש ענה לקנות מהקדש ושוב ל"ה הקדש אצל כל זמן שזה הקדש הרי כל הנאה אסורה, ולכן בטלו הזכויות לגבות. ודוק היטב.

ולפ"ז מובן היטב דמה דהקדש מפקיע מידי שיעבוד לעולם אינו מצד הקדושה שבהקדש, אלא מצד האיסור, והיכא דהאיסור תולה בממון, ומצד זכות הממון אין שום איסור להפקיע הקדושה אין כח להפקיע מידי שיעבוד. ועיי' בתד"ה הקדש, שכחנו דאיסור"י כגון יהוא אינעלא דפרסוה אמיטנא כלול בדין הקדש מפקיע מידי שיעבוד, ולפ"ז מובן היטב, כיון דגם בהקדש אין הקדושה מפקיעה אלא האיסור, א"כ שפיר כלול בזה גם שאר איסורי הנאה, דהכל מצד האיסור ואין נ"מ מחמת מה נאסר. ודוק.

32. דף על הדף מסכת גיטין דף מ עמוד ב

בגמ': הקדש חמץ ושחרור מפקיעין מידי שעבוד.

בשם משמואל (על ראש השנה ע' תעב) כתב, ששלושה דברים הללו מרמזים לשלושת הזמנים שמוציאין את האדם משעבודו הפנימי. הקדש הוא יום השבת שנאמר (שמות לא, יד) 'ושמרתם את השבת כי קדוש הוא לכם' ואדם השומר שבת כדת, השבת מוציאתו מידי שעבוד. **חמץ הוא איסור חמץ בפסח**, והנזהר ממשהו חמץ בפסח נעשה גופו קודש ונשמתו קודש קדשים, **ושחרור הוא שופר של ראש השנה, שהוא מעין יובל שמוציא עבדים לחירות, והשופר מוציא את ישראל לחירות, ועל כן ראש השנה שחל בשבת אין תוקעין שכבר יצאו מהשעבוד על ידי השבת.**

1. דף על הדף מסכת גיטין דף מ עמוד ב

בגמ': דאמר רבא הקדש חמץ ושחרור מפקיעין מידי שיעבוד.
ופירש רש"י: 'הקדש' - עשה שורו אפותיקי והקדישו קדושת הגוף למזבח, ודוקא קדושת הגוף דקדושת דמים
לא מפקעה שיעבוד'.

הגר"א (אדרת אליהו פר' ראה) מפרש את הפסוק (ישעיה נ, ב) 'מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה הקצור
קצרה ידי מפדות ואם אין בי כח להציל וגו'', דהנה לתפילה צריכים עשרה אנשים מה שאין כן לתורה, ולזה אמר
הכתוב שבא לתפילה אך לא מצא איש, וכפי שאמרו חז"ל, שהקדוש ברוך הוא בא לבית הכנסת ואם אין רואה
עשרה אנשים כועס, וכן קראתי ללימוד תורה, אולם אין עונה, ועל כך מתפלא ואומר, 'הקצור קצרה ידי מפדות',
דהיינו כנגד תפילה, שהיא רק בגדר פדיון, 'ואם אין בי כח להציל' (בתמיה), דהיינו כנגד תורה, דתורה היא
הצלה שהיא יותר מפדיון, כי תורה גדולה מתפילה.

**במשך חכמה (פר' ראה) ביאר את דבריו על פי דברי הגמרא שלפנינו, שקדושת דמים נפקע, לא כן קדושת
הגוף שלא נפקע, והנה מצינו בכמה מקומות בש"ס, שהקדש מפקיע מידי שיעבוד, ואולם כל זה אם הקדיש
קדושת הגוף, אבל קדושת דמים אינה מפקיעה מידי שיעבוד. ולכן, תפילה שהיא רק בגדר חיי עשה כפי
שאמרו במסכת שבת (י, א), חשובה כקדושת דמים ואין בכוחה להפקיע מידי שיעבוד, כלומר להוציא את
בני ישראל ממצב של שיעבוד לחירות, וצריך להוסיף לכך גם תשובה וצדקה, מה שאין כן תורה שהיא חיי
עולם חשובה כקדושת דמים, ויכולה בעצמה להוציא מידי שיעבוד.**

2. פרדס יוסף על בראשית פרק לד פסוק כה

**>כתבתי דמשום הכי נהרגו אנשי שכם, שעכו"ם שמל חייב מיתה שגזול האות שיש בין ישראל להשי"ת.
וזה הטעם בן נח ששבת חייב מיתה [סנהדרין כ"ט]. דשבת ג"כ אות. והחידושי הרי"ם ז"ל אמר שלוי נעשה
אז בר מצוה, וחידש זה הדין על הבר מצוה שלו, דכמו דעכו"ם ששבת חייב מיתה כן במילה:
וי"ל הא דגיטין (מ.) בשרבו הניח לו תפילין יצא לחירות, ובתוס' [ד"ה כשרבו] כתבו דלא משום ברכה
לבטלה דהא כמה מצוות עשה שנשים מברכות, אלא משום דאין עבדים רגילים בתפילין עיין שם, וי"ל משום
דתפילין הם אות, ובזמן שאינם מחויבין יש עליהם איסור כמו בן נח ששבת חייב מיתה, וקשה שמיכל בת
שאול הניחה תפילין (עירובין צ"ו.), אבל עבדים אסורים, ואם רבו הניח לו תפילין מראה בזה דשחררו,
ומשום הכי לא נקט מצוה אחרת שאין נשים עושות מחמת מצות עשה שהזמן גרמא רק תפילין, ועיין מה שכתבתי
בפרשת יתרו [כ, י"ג ד"ה לא תנאף]:<**